doi.org/10.31392/UDU-nc-series14-2025-33-15
УДК 378.091.3:78.07

Ірина ХОМИЧ [1]

Формування готовності студентів факультетів мистецтв до роботи з навчальним хоровим колективом

Висвітлюються теоретичні та методичні аспекти формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до практичної роботи з навчальним хоровим колективом. На основі аналізу та узагальнення наведених джерел готовність студентів до педагогічної взаємодії з навчальним хором визначається як складне, цілісне, особистісне, динамічне утворення, що визначає спрямованість майбутніх учителів музичного мистецтва на успішне співробітництво, оптимальну, цілеспрямовану спільну музично-педагогічну діяльність. Доведено, що готовність до продуктивної фахової роботи з хоровим колективом є однією із складових професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва і ключовим вектором у формуванні професійно значущих особистісних якостей студентів, тобто, являється сутнісною характеристикою результату професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Готовність до продуктивної роботи з навчальним хором передбачає, насамперед, самостійну навчально - пізнавальну діяльність студента: від розв'язання низки технічних та творчих завдань до об'єктивної самооцінки результатів діяльності та їх корекції. Це вимагає від викладача створення умов для творчої діяльності студентів, спрямованої на саморозвиток особистості та професійну самоорганізацію, актуалізацію придбаних практичних знань та набуття практичного виконавського досвіду.

***Ключові слова*:** готовність до фахової діяльності; студенти факультетів мистецтв; навчальний хоровий колектив; особистісно орієнтована освіта.

Вступ. Кардинальні зміни, які відбулися в суспільно - політичному житті України в кінці ХХ і у першій чверті ХХІ ст. значно вплинули на роль, зміст, форму та функції системи вищої освіти. Інформаційна, комунікаційна, технологічна революції та поява глобального ринку праці обумовили пріоритетність освітньої галузі як двигуна економічного та соціально - культурного розвитку країни. Тому саме педагогічна наука стає базовою основою для глобальних перспективних соціально- економічних змін в країні. Згідно звітам ООН «Освіта має бути спрямована на новий розвиток людської особистості, збільшення поваги до прав людини та її основних свобод» [8].

Стратегія розвитку мистецької освіти в сучасній Україні ґрунтується на пошуку шляхів формування творчо – активної особистості, що вимагає якісних перетворень у всіх ланках освітньої системи. Нормативні документи, якими керується вища школа України, зокрема «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст..» [6] визначають, що студент є активним суб'єктом освітнього процесу. Але, як доводять результати досліджень, на практиці студент вищого навчального закладу більшою мірою є об'єктом педагогічного впливу, ніж активним суб'єктом педагогічного процесу. Саме тому пошук шляхів наповнення якісної професійної підготовки студентів мистецьких вузів суб'єктним змістом сьогодні є актуальною проблемою. Тому у формуванні готовності майбутнього

[1] © ***Хомич Ірина Миколаївна***, Український державний університет імені Михайла Драгоманова. https://orcid.org/0000-0001-7453-8610

вчителя музичного мистецтва до продуктивної фахової діяльності пріоритетного значення надається усвідомленню студентом себе як суб'єкта, а його особистісні якості мають відповідати соціально-етичним, моральним та професійним нормам суспільства.

Як зазначають дослідники, в усіх країнах світу реформування системи професійної підготовки здійснюється з урахуванням професійної компетентності випускників. Підготовка майбутніх фахівців, зорієнтована на розвиток рівня їх готовності до професійної діяльності, є головним напрямком в удосконаленні їх кваліфікації [2; 7; 9; 11].

Можна констатувати, що готовність до роботи з хоровим колективом є однією із складових професійно – педагогічної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва і ключовим вектором у формуванні професійно значущих особистісних якостей майбутніх фахівців – тобто виявляється сутнісною характеристикою результату фахової підготовки майбутнього викладача музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У працях таких українських філософів та педагогів В. Андрущенка, І. Зязюна, В. Лугового, В. Лутая готовність до фахового становлення особистості розглядається як філософська проблема, яка досліджує цей процес через категорії суб'єкта, свободи, саморозвитку, самовдосконалення, цілісності, діалогу тощо. Психолого-педагогічні аспекти становлення особистості у комунікативних процесах розглядали дослідники І. Бех, В. Єфименко, В. Моляко, В. Рибалко, В. Семиченко, Т. Ткачук, а також закордонні науковці – С. Куфлер, Дж. Николас, Дж. Ліндсей, Д.Норман та ін.

Проблемам формування готовності майбутніх учителів до музично-педагогічної діяльності, активізації їх творчого потенціалу присвячені дослідження А. Зайцевої, Т. Гризоглазової, А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Хижної, О. Щолокової та ін. Важливим доробком у проблемі формування готовності студентів факультетів мистецтв до роботи з хоровим колективом стали праці видатних хормейстерів та педагогів-практиків А. Авдієвського, А. Болгарського, Л. Венедиктова, П. Ковалика, А. Мархлевського, К. Пігрова та ін. Вони виокремлювали саме художньо-творчий аспект фахової діяльності вчителя музики, як одного із головніших, при цьому особливо підкреслювали значення готовності до її здійснення.

Мета дослідження полягає у висвітленні теоретичних та методичних аспектів формування готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до практичної роботи з навчальним хоровим колективом.

Виклад основного матеріалу. На сучасному динамічному етапі розвитку нашого суспільства особливо гостро постає завдання пошуку нових фундаментальних підходів до побудови освітнього процесу, становлення нової парадигми навчання та виховання молодого покоління. Дослідники зазначають, що в усіх країнах світу реформування системи професійної підготовки здійснюється з урахуванням компетентності випускників. Підготовка майбутніх фахівців зорієнтована на розвиток рівня їх готовності до професійної діяльності і стає головним напрямком удосконалення їх кваліфікації [13, с.185].

Отже, метою сучасної вищої освіти стало формування конкурентоздатного фахівця високого рівня, готового до інноваційної діяльності та професійної праці на рівні світових стандартів і здатного до творчого самовиявлення, саморозвитку та

самореалізації як у професійної діяльності, так і в інших сферах життєдіяльності й життєтворчості.

У сфері музично-педагогічної вищої освіти це завдання вирішується шляхом орієнтації на творчо-виконавську підготовку майбутніх учителів музичного мистецтва. Найважливішою складовою цієї підготовки стає готовність до роботи з творчим колективом (зокрема з хором). При цьому зазначимо, що під поняттям «готовність» ми розумітимемо особливий психічний стан, що виражається в наявності у суб'єкта образу структури певної дії і постійної спрямованості свідомості на її виконання. Розглядаючи готовність, маємо на увазі діяльність, що вимагає змін та інновацій. У цьому аспекті потребує розкриття поняття «готовність до професійної діяльності».

Готовність до професійної діяльності розглядається науковцями В. Єфименко, І. Солодиловою, І. Яценко, Л. Лежніною як комплекс теоретичних знань, практичних умінь, особистісних властивостей і професійно значимих якостей, зумовлених вимогами до викладача. Вони дозволяють регулювати його діяльність; особливий особистісний стан, який передбачає наявність у суб'єкта образу структури дії і постійної спрямованості свідомості на її виконання; психічний стан особистості, що характеризується наявністю установки на усвідомлення мети, завдань, визначенням способів діяльності. Незважаючи на деякі розбіжності в теоретичних підходах до інтерпретації феномена «готовність до професійної діяльності» та її структури, вона розглядається у всіх дослідженнях як первинна і обов'язкова умова успішного виконання будь-якої діяльності. Наприклад, із позицій функціонального підходу готовність до фахової діяльності розглядається Н. Байбековою як певний стан психічних функцій, який забезпечує високий рівень досягнень під час виконання роботи [1, с.24].

Дослідники визначають довготривалу готовність як стійкий комплекс особистісних якостей, необхідних для успішної діяльності в різних ситуаціях. Така система якостей стабільна і є передумовою регуляції роботи в цілому. Готовність до роботи розглядається як довготривалий стан, який принципово визначає можливість успішного здійснення професійної діяльності. Готовність є результатом цілеспрямованої підготовки до певної роботи [1, с. 24]. При цьому психологічна готовність до професійної діяльності розглядається як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених психологічних якостей, наявність яких … має сприяти успішній професійній діяльності та взаємодії всіх її суб'єктів [3].

Отже, у наукових джерелах проблема готовності до фахового становлення серед інших сфер суспільного життя (соціальної, політичної, культурної) виокремлюється як найважливіша психолого–педагогічна сфера, в якій готовність виражається в єдності професійно важливих якостей та спрямованості студента на подальшу фахову діяльність [2;4;9;10;11].

У психолого–педагогічній та методичній літературі структура готовності до педагогічної взаємодії представлена певними якостями особистості фахівця, серед яких слід виділити такі складові:

- емоційну (почуття, емпатійні переживання, емоційне ставлення до професійної діяльності взагалі та окремих конкретних ситуацій зокрема);

- вольову (спрямованість особистості на професійне самовдосконалення, мотивовану відповідним ставленням до художньо–педагогічної діяльності.

Здатність до прийняття рішень для конкретних дій на шляху фахового становлення);

- інтелектуальну (професійна компетентність, знання, вміння, навички, власний досвід, педагогічна майстерність, художньо–педагогічна творчість та рефлексійність), спрямовану на перетворення себе і умов (обставин), в яких здійснюється професійна діяльність» [10, с.120].

Отже, на сучасному етапі готовність досліджують у зв'язку з емоційно – вольовим та інтелектуальним потенціалом особистості стосовно конкретного виду діяльності і характеризують як якісний показник саморегуляції фахівця на різних рівнях перебігу процесів – фізіологічному, психічному, соціальному, якими визначається його поведінка [4]. Таким чином, готовність визначається як цілісне вираження усіх підструктур особистості, орієнтованих на повне та успішне виконання різних функцій викладача.

Методичне спрямування підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва до продуктивної діяльності в роботі з навчальним хоровим колективом базується на провідних вітчизняних методиках музичного виховання з урахуванням актуальних світових досягнень у цій сфері. Науковими дослідженнями (О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.) визначається обмеженість традиційної педагогіки як предмето-центриської системи, на заміну якій повинна прийти особистісно орієнтована культуро-відповідна освіта. Сучасний процес формування готовності до фахової діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва визначає необхідність впровадження нових технологій, прогресивних методик навчання з широким використанням інтерактивного спілкування, глибокого оновлення змісту та форм навчання. Так, дослідниця А. Линенко, базуючись на новітньому праксиологічному підході [14;15] формулює принципи готовності майбутніх вчителів до продуктивної педагогічної взаємодії:

- цілепокладання педагогічної діяльності (визначення головних, другорядних, проміжних, кінцевих цілей виховання та освіти);

- вміння співвідносити, порівнювати, аналізувати поставлену ціль та одержані результати;

- прогнозування результатів діяльності;

- планування подальших дій;

- препарація майбутньої діяльності, яка включає тренувальну роботу для придбання вмінь, навичок в освітній діяльності;

- інвігіляція (не керуватися у своїй діяльності як перебільшеною опікою, так і автократичним тиском на учня) [5].

Можна констатувати, що готовність до продуктивної фахової роботи з хоровим колективом є однією із складових професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів музики і ключовим вектором у формуванні професійно значущих особистісних якостей студентів, тобто, являється сутнісною характеристикою результату професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Формування готовності майбутніх учителів музики до продуктивної взаємодії з навчальним хоровим колективом передбачає створення таких педагогічних ситуацій, які забезпечують можливість зв'язку між теоретичними положеннями та їх практичним втіленням. Першочергове завдання полягає у здобутті майбутнім фахівцем власного виконавського досвіду та досвіду роботи з

навчальним хоровим колективом. Воно має будуватися не тільки на інтеграції спеціальних дисциплін вокально-хорового циклу (хоровий клас, хорознавство, практика роботи з хором, диригування, постановка голосу, вокальний ансамбль), які забезпечують у комплексі фахову підготовку студента і посилюють його професійну спрямованість, а й на єдності методичних підходів до викладання предметів вокально–хорового циклу [12].

Сучасні передові методики орієнтовані на адаптацію загально педагогічних інтерактивних методів, на пошук засобів інтеграції мистецтв. Наприклад: метод демонстрації одного твору на заняттях з різних тем; метод порівняння у процесі формування установки на сприйняття творів різних жанрів мистецтв; аналітико-синтетичний метод, що об'єднує всю художньо–творчу діяльність студента. Це передбачає інтеграцію змістовно–практичних складових як предметів вокально–хорового циклу, так і загально-музичних дисциплін та предметів культурно–світоглядної спрямованості у підготовці майбутнього фахівця до роботи з хоровим колективом. Такі форми роботи забезпечують глибоке розуміння студентом під час роботи з навчальним колективом хорових та вокальних завдань щодо виконуваного твору, можливість удосконалення його знань та вмінь шляхом практичних показів та вправ.

Виникнення стану готовності до роботи з хоровим колективом починається з постановки і чіткого усвідомлення мети для здійснення педагогічної взаємодії. Мета формується на основі потреб та мотивів суб'єктів педагогічного процесу. В подальшому відбувається вироблення плану, схем, моделей дій і втілення готовності в предметні творчі дії.

Специфікою фахового становлення майбутніх вчителів музичного мистецтва, їх готовності до продуктивної творчої роботи з хоровим колективом є спілкування в системі «хормейстер (студент старших курсів) – твір мистецтва – учасники хорового колективу (студенти молодших курсів)», що передбачає здійснення діалогу саме мовою мистецтва (образами, інтонаціями, специфічними засобами виразності, необхідністю урахування в роботі стилістичних особливостей твору тощо). Діалог з приводу художньо-педагогічних явищ передбачає наявність у керівника хору системи знань про індивідуальні і особистісні якості учасників творчого колективу (хору) на різних етапах їх професійного розвитку, а також знання про шляхи подолання певних педагогічних і художніх проблем, що виникають в процесі роботи з творчим колективом.

Висновок. Готовність до педагогічної взаємодії є складним, цілісним, особистісним, динамічним утворенням, яке визначає спрямованість майбутніх учителів музичного мистецтва на успішне співробітництво, оптимальну, цілеспрямовану спільну музично-педагогічну діяльність. За умови гуманістично-особистісної орієнтації учасники навчального процесу виступають паритетними, рівноправними партнерами. Таким чином, формування готовності до продуктивної педагогічної взаємодії з навчальним хоровим колективом передбачає насамперед самостійну навчально-пізнавальну діяльність студента: від розв'язання низки технічних та творчих завдань до об'єктивної самооцінки результатів діяльності та їх корекції. У цьому контексті задача викладача полягає в створенні умов для творчої діяльності студентів, спрямованої на саморозвиток його особистості, професійну самоорганізацію, актуалізацію придбаних знань та практичний виконавський досвід.

Література:

1. Байбекова Н. (2013) Формування готовності майбутніх психологів до консультативної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах. Зб. наук.праць Уманського державного педагогічного університету. Ч. 3. С. 22– 27.
2. Бех І. (1998). Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-метод. посібник. К.: ІЗМН, 204 с.
3. Жванія Т. В.(2012) Емоційна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності: дис. ... канд. психол. наук. Харків, 190 с.
4. Линенко А. Ф. (1995) Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності. Педагогіка і психологія.Web ІРБІС..№1 С.125-133
5. Линенко А.Ф.(2017) Матеріали міжнародної наукової конференції «Психолого-педагогічні засади професійного становлення майбутнього вчителя» ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. Одеса.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст. Освіта. (2002).
7. Олексюк, О. М., & Ткач, М. М. (2004) Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва: навчальний посібник. К.,: Знання України, 264 с.
8. Организація Об'єднаних Націй. Офіційні звіти першої частини третьої сесії Генеральної Асамблеї. А/ 810.С. 39-42.
9. Падалка Г. (2008) Педагогіка мистецтва : Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін: навчальний посібник. Київ: Освіта України. 274 с.
10. Пєхота О.М. (1992) Індивідуалізація професійно–педагогічної підготовки учнів: монографія. К.: Вища школа, 139 с.
11. Рудницька О.П. (2010) Мистецька освіта в Україні: теорія і практика. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 255 с.
12. Смирнова Т.А. (2002) Вища диригентська хорова освіта в Україні: минуле та сучасність. Харків: Константа, 256 с.
13. Хомич Л.О.(1998) Професійно–педагогічна підготовка вчителя початкових класів. Ін–т педагогіки і психології проф. освіти. К.:Магістр, 200 с.
14. Tadeusz Kotarbinskyi (1985) Traktat o dobrej robocie. Warsaw, 222 s.
15. Ruszkowski J., Gornics E., Zurek M. (2004) Leksykon integracji europejskiej. Warsaw: Wydawnictwo naukowe PWN, 636 s.

Iryna KHOMYCH

Forming the readiness of students of the faculties of arts to work with an educational choir team

The article highlights the theoretical and methodological aspects of developing the readiness of future musical art teachers for practical work with an educational choir team. Based on the analysis and generalization of the cited sources, the students' readiness for pedagogical interaction with the educational choir is defined as a complex, holistic, personal, dynamic formation that determines the focus of future musical art teachers on successful cooperation, optimal targeted joint musical and pedagogical activity. It has been proven that readiness for productive professional work with a choral team is one of the components of the professional and pedagogical training of future musical art teachers and a key vector in the formation of professionally significant personal qualities of students, that is, it is an essential characteristic of the result of the professional training of a future musical art teacher. Readiness to work productively with an educational choir presupposes, firstly, the student's independent educational and cognitive activity: from solving a number of technical and creative problems to objective self-assessment of the results of activity and their correction. This requires the teacher to create conditions for students' creative activity aimed at personal self-development and professional self-organization, updating acquired practical knowledge and acquiring practical performing experience.

***Keywords*:** readiness for productive professional work; students of the Faculty of Arts; educational choral team; personality-oriented education.

References:

1. Baibekova, N. (2013). Formation of readiness of future psychologists for consulting work in higher pedagogical educational institutions. *Collection of Scientific Works of Uman State Pedagogical University*, (3), 22–27. [in Ukrainian].

2. Bekh, I. D. (1998). *Personality-oriented education: Scientific and methodological manual*. Kyiv: IZMN. [in Ukrainian].

3. Zhvaniya, T. V. (2012). *Emotional readiness of future psychologists for professional activity* (Candidate of Psychological Sciences dissertation). Kharkiv. [in Ukrainian].

4. Linenko, A. F. (1995). Readiness of future teachers for pedagogical activity. *Pedagogy and Psychology*, (1), 125–133. [in Ukrainian].

5. Linenko, A. F. (2017). *Materials of the international scientific conference "Psychological and pedagogical principles of professional development of a future teacher"*. Odesa: PNPU named after K. D. Ushinsky. [in Ukrainian].

6. National doctrine of the development of education in Ukraine in the 21st century. (2002). *Education*. [in Ukrainian].

7. Oleksiuk, O. M., & Tkach, M. M. (2004). *Pedagogy of the spiritual potential of the individual: The sphere of musical art: A textbook*. Kyiv: Knowledge of Ukraine. [in Ukrainian].

8. United Nations. (1948). *Official reports of the first part of the third session of the General Assembly* (A/810, pp. 39–42).

9. Padalka, G. (2008). *Pedagogy of art: Theory and methods of teaching artistic disciplines: A textbook*. Kyiv: Education of Ukraine. [in Ukrainian].

10. Pekhota, O. M. (1992). *Individualization of professional and pedagogical training of students: Monograph* (I. Zyazyun, Ed.). Kyiv: Higher School. [in Ukrainian].

11. Rudnytska, O. P. (2010). *Art education in Ukraine: Theory and practice* (O. V. Mykhailichenko & G. Y. Nikolay, Eds.). Sumy: SumSPU named after A. S. Makarenko. [in Ukrainian].

12. Smirnova, T. A. (2002). *Higher conductor choral education in Ukraine: Past and present*. Kharkiv: Constanta. [in Ukrainian].

13. Khomych, L. O. (1998). *Professional and pedagogical training of primary school teachers*. Kyiv: Magister. [in Ukrainian].

14. Kotarbinski, T. (1985). *Traktat o dobrej robocie*. Warsaw. [in Polish].

15. Ruszkowski, J., Gornics, E., & Żurek, M. (2004). *Leksykon integracji europejskiej*. Warsaw: Wydawnictwo Naukowe PWN. [in Polish].